

ЎЗБЕК АДАБИЁТИДА АЁЛ ОБРАЗЛАРИ

Сафарова Азиза Лазизжон қизи

Гулистон давлат педагогика институти 2-курс талабаси

Аннотация: Ўзбек адабиётида аёл образи асрлар давомида ўзига хос ривожланиб келган. У нафақат гўзаллик ва муҳаббат рамзи, балки ақл-заковат, сабр-тоқат ва жасорат тимсоли сифатида ҳам тасвирланган. Классик адабиётда, хусусан, Алишер Навоийнинг "Фарҳод ва Ширин" асарида Ширин образи нафислик, вафодорлик ва ирода тимсоли сифатида акс этган. Совет даври ва ҳозирги замонавий ўзбек адабиётида эса аёллар жамиятдаги ўрни ва мустақил шахс сифатида тасвирланиб, уларнинг ижтимоий ҳаётга қўшган ҳиссасига урғу берилган. Айниқса, Зулфия Қодированинг "Хотира" асарида аёлнинг ички кечинмалари, руҳий ҳолати ва ҳаёт синовларига муносабати чуқур таҳлил қилинган. Ушбу мақолада ўзбек адабиётида аёл образининг турли даврлардаги кўринишлари, уларнинг ўзига хос жиҳатлари ва ривожланиш йўналишлари таҳлил қилинади.

Калит сўзлар: ўзбек адабиёти, аёл образи, классик адабиёт, Ширин, Алишер Навоий, замонавий адабиёт, ижтимоий ҳаёт, муҳаббат, сабр, жасорат, Зулфия Қодирова, хотира, вафо.

Ўзбек адабиётида аёл образлари асрлар давомида ўзининг ўзига хос тарзда шаклланиб келган. Аёллар нафақат севги ва нафосат рамзи, балки ақл-заковат, сабр-тоқат ва жасорат тимсоли сифатида ҳам намоён бўлган. Бу образларни турли даврлар ва жанрларда кузатиш мумкин.

Классик адабиётда аёл образи

Классик адабиётда аёл асосан гўзаллик, вафо ва муҳаббат тимсоли сифатида тасвирланган. Масалан, Алишер Навоийнинг "Хамса" асарида аёл қаҳрамонлар нафислик ва самимийликни ифодалайди. "Фарҳод ва Ширин" достонида Ширин – оқил, мафкуравий бардошли ва Фарҳодга нисбатан вафодор образ сифатида тасвирланган.

Ширин образи Алишер Навоийнинг "Фарҳод ва Ширин" асарида нафақат гўзаллик тимсоли, балки заковат, вафодорлик ва юксак ахлоқли аёл сифатида намоён бўлади. Унинг образи ишқ, садоқат ва ички дунё гўзаллигининг мукамал ифодасидир.

Шириннинг ташқи ва ички гўзаллиги. Ширин нафақат жисмоний гўзаллиги, балки маънавий камолоти билан ҳам юксак мақомда тасвирланган. Унинг латофати, нафислиги ва нозиклиги шоир томонидан сеҳрли ва тасирчан сўзлар орқали таърифланган. Шу билан бирга, у ақлли, билимдон ва тафаккурли аёл сифатида ҳам кўзга ташланади.

Ишқ ва садоқат тимсоли. Шириннинг юраги пок ва муҳаббатга тўла. У Фарҳодга нисбатан ҳақиқий ишқ ва вафодорлик билан ёндашади. Уни ташқи бойлик ёки шон-

шуҳрат эмас, балки Фарходнинг илми ва юрак поклиги жалб этади. Бу эса унинг образини янада юксак маънавий поғонага олиб чиқади.

Ирода ва жасорат соҳиби. Ширин шунчаки латофатли аёл эмас, балки ўз тақдирини ўзи белгилашга қодир, жасоратли ва кучли шахс сифатида намоён бўлади. У ўз муҳаббати йўлида ҳар қандай тўсиқларни енгиб ўтишга тайёр. Масалан, Фарходнинг синовларга дуч келиши ва унга ёрдам беришга интилгани Шириннинг фидойилик хусусиятини кўрсатади.

Алишер Навоий "Фарход ва Ширин" достонида Ширинни нафақат гўзаллик тимсоли, балки вафодор, ақлли, жасур ва муҳаббат йўлида қурбон бўлган аёл сифатида тасвирлаган. Унинг образи Ўрта аср Шарқ адабиётидаги энг ёрқин ва унутилмас аёл образларидан бири бўлиб, у севги, вафо ва жасорат тимсоли сифатида асрлар давомида адабиёт ва маданиятда яшаб келмоқда.

Ўзбек адабиётида аёл образи

Ўзбек аёллари образи янги мазмун касб этди. Бу давр адабиётида аёллар жамият тараққиётига, илм-фан ва санъат ривожига катта ҳисса қўшувчи фидойи шахслар сифатида кўрсатилди. Айниқса, Айбек, Абдулла Қаҳҳор ва Ойбек каби ёзувчиларнинг асарларида аёллар ўткир характер ва мустақил фикр юритувчи шахс сифатида намоён бўлди. Масалан, Абдулла Қаҳҳорнинг "Меҳр нури" ҳикоясида аёллар тафаккури ва ижтимоий ҳаётдаги ўрни юксак баҳоланади.

Ҳозирги давр ўзбек адабиётида аёл образи

Ҳозирги замонавий ўзбек адабиётида аёллар мустақил шахс сифатида тасвирланиб, улар жамиятда ўз ўрнига эга экани урғу берилмоқда. Масалан, Улуғбек Ҳамдам, Тоҳир Малик, Зулфия Қодирова каби замонавий ёзувчилар асарларида аёллар нафақат оила мустаҳкамлиги, балки карьера, илм ва ижтимоий ҳаётдаги иштирокчилар сифатида тасвирланади. Зулфия Қодированинг "Хотира" асарида аёлнинг ички кечинмалари, унинг мураккаб ҳаёт йўли аниқ акс эттирилган.

“Хотира” асарида аёл тимсоли мураккаб ва кўп қиррали қилиб тасвирланган. Унда аёл ички дунёси, унинг кечинмалари, туйғулари ва тажрибалари орқали очиб берилади. Асар қаҳрамони бўлган аёл образи орқали муаллиф ҳаётнинг адолатсизликлари, муҳаббат ва бахтсизлик, сабр ва умид мавзуларини кўтариб чиқади.

Аёл образининг хусусиятлари:

Рухий таҳлил ва ҳиссиётлар чуқурлиги. Аёлнинг ички кечинмалари жуда чуқур ва таъсирли ифодаланади. Унинг хотиралари орқали ўқувчи унинг ўтмишдаги ҳодисаларини, у билан боғлиқ ҳассос туйғуларини англаб етади. Бу ҳолат аёлнинг руҳий дунёсига чуқур кириб боришга имкон беради.

Сабр ва тоқат тимсоли. Аёл образи сабр-тоқатли, ҳаёт синовларига дош бера оладиган инсон сифатида намоён бўлади. Унинг бошига тушган қийинчиликлар уни эзиб ташламайди, балки у сабр ва умид билан яшашда давом этади.

Муҳаббат ва вафодорлик. Асар қаҳрамони бўлган аёл муҳаббатга содиқ ва вафодор инсон сифатида кўрсатилади. Унинг ҳаёт йўлида муҳаббат катта аҳамиятга эга бўлиб, унинг ички кечинмалари, қайғуси ва хотиралари айнан шу туйғуга боғлиқ.

Ҳассослик ва нозиклик. Аёл образи ҳиссиётларга бой, нозик ва ҳассос инсон сифатида акс этган. У нафақат ўзининг кечинмалари, балки атрофдагиларнинг ҳам дарду-ҳасратларини ҳис қилади.

Ўтмишга чуқур боғлиқлик. Асар номи “Хотира” эканлиги ҳам аёл образи билан бевосита боғлиқ. Унинг хотиралари орқали ўқувчи унинг ҳаётидаги муҳим воқеаларни, унинг кимлиги ва кечинмалари ҳақида тасаввурга эга бўлади.

Аёл образи асарда сабр-тоқатли, ҳиссиётларга бой, муҳаббатга содиқ ва руҳий жиҳатдан мустаҳкам шахс сифатида тасвирланган. Унинг хотиралари орқали ҳаётнинг мураккаблиги, инсоннинг ички дунёси ва кечинмалари таъсирли тарзда очиқ бер

Ўзбек адабиётида аёл образи доимо ўзига хос урғу билан тасвирланган. У нафақат нафосат ва муҳаббат рамзи, балки кучли, иродали ва мустақил шахс сифатида ҳам намоён бўлган. Бу эса аёлларнинг жамиятда тутган ўрнини англаш ва кадрлашда муҳим аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Навоий, А. "Ҳамса". Тошкент: Ғафур Ғулом нашриёти, 1986.
2. Абдулла Қаҳҳор. "Меҳр нури". Тошкент: Адабиёт ва санъат, 1975.
3. Айбек. "Навоий". Тошкент: Фан, 1945.
4. Зулфия Қодирова. "Хотира". Тошкент: Шарқ, 2010.
5. Улуғбек Ҳамдам. "Ишқ сутралари". Тошкент: Янгиликлар нашриёти, 2015.
6. Jabborova, D., & Mohirabonu, Y. (2023). Effects of music on human health. Social science and innovation, 1(3), 6-10.
7. Jabborova, D., & Zulfiya, X. (2023). Intertextual elements, their functions in the text (based on the novel "kys" by t. Tolstoy). Social science and innovation, 1(2), 90-98.
8. Jabborova, D. (2023). PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL MODEL OF DEVELOPMENT OF STUDENTS' CREATIVE ABILITIES IN RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE CLASSES. Social science and innovation, 1(2), 84-89.